Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 28. julija 2016*

„Predhodno odločanje — Varstvo potrošnikov — Direktiva 93/13/EGS — Nepošteni pogoji v potrošniških pogodbah — Kreditna pogodba, ki vsebuje nepošten pogoj — Izvršba na podlagi arbitražne odločbe, izdane na podlagi tega pogoja — Odgovornost države članice za škodo, povzročeno posameznikom zaradi kršitev prava Unije, ki jih je storilo nacionalno sodišče — Pogoji za uveljavljanje — Obstoj dovolj resne kršitve prava Unije“

V zadevi C-168/15,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu, Slovaška) z odločbo z dne 12. marca 2015, ki je prispela na Sodišče 14. aprila 2015, v postopku

Milena Tomášová

proti

Slovenská republika – Ministerstvo spravodlivosti SR,

Pohotovosť s. r. o.,

ob udeležbi

Združenie na ochranu občana spotrebiteľa HOOS,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi R. Silva de Lapuerta (poročevalka), predsednica senata, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund, S. Rodin in E. Regan, sodniki,

generalni pravobranilec: N. Wahl,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

na podlagi pisnega postopka,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za slovaško vlado B. Ricziová, agentka,

— za češko vlado M. Smolek, J. Vláčil in S. Šindelková, agenti,

* Jezik postopka: slovaščina.

— za Evropsko komisijo A. Tokár, D. Roussanov in M. Konstantinidis, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 14. aprila 2016

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na pogoje za uveljavljanje odgovornosti države članice za škodo, povzročeno posameznikom zaradi kršitev prava Unije, ki jih je mogoče pripisati nacionalnemu sodišču.

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med M. Tomášovo na eni strani ter Slovenská republika – Ministertsvo spravodlivosti SR (Slovaška republika –ministrstvo za pravosodje Slovaške republike, v nadaljevanju: Slovaška republika) in družbo Pohotovosť s. r. o. na drugi glede izvršitve arbitražne odločbe, s katero je bilo M. Tomášovi naloženo plačilo denarnih zneskov v zvezi s pogodbo o potrošniškem kreditu.

Pravni okvir

3 Člen 3 Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 288) določa:

„1. Pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nedovoljenega [nepošten], če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.

2. Pogodbeni pogoj šteje za pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, če je bil sestavljen vnaprej in potrošnik zato ni mogel vplivati na vsebino določbe, zlasti v okviru vnaprej oblikovane tipske pogodbe.

Dejstvo, da sta se stranki o nekaterih vidikih pogoja ali o posebnem pogoju dogovorili posamično, ne izključuje uporabe tega člena za preostalo pogodbo, če celotna ocena pogodbe pokaže, da gre vendarle za vnaprej oblikovano tipsko pogodbo.

Če prodajalec ali ponudnik trdi, da sta se stranki o tipskem pogoju dogovorili posamično, nosi dokazno breme.

3. Priloga vsebuje okvirni in nedokončani [neizčrpni] seznam pogojev, ki lahko štejejo za nedovoljene [nepoštene].“

4 Člen 6(1) te direktive določa:

„Države članice določijo, da nedovoljeni [nepošteni] pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev [svojih določil], če je nadaljnji obstoj mogoč brez nedovoljenih [nepoštenih] pogojev.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

5 M. Tomášová je upokojenka, katere edini dohodek je pokojnina v višini 347 EUR. Leta 2007 je z družbo Pohotovosť sklenila pogodbo o potrošniškem kreditu, na podlagi katere je vzela kredit v znesku 232 EUR.

6 Ta pogodba je imela obliko tipske pogodbe, ki je zajemala arbitražno klavzulo, ta pa je za spore v zvezi s to pogodbo določala izključno pristojnost arbitražnega sodišča, ki je bilo več kot 400 km oddaljeno od prebivališča M. Tomášove. Poleg tega so v skladu z navedeno pogodbo letne zamudne obresti znašale 91,25 %. V tej pogodbi povrhu ni bila navedena letna efektivna obrestna mera.

7 Ker je M. Tomášová zamujala pri odplačevanju kredita in ker ni mogla plačati natečenih zamudnih obresti, je pri družbi Pohotovosť vzela dodaten kredit v znesku 232,36 EUR.

8 Stálý rozhodcovský súd (stalno arbitražno sodišče, Slovaška) je z odločbama z dne 9. aprila 2008 in 15. maja 2008 M. Tomášovi naložilo, naj družbi Pohotovosť plača več zneskov iz naslova neodplačila zadevnih kreditov, zamudnih obresti in stroškov postopka.

9 Potem ko sta navedeni odločbi postali pravnomočni in izvršljivi, je družba Pohotovosť 13. in 27. oktobra 2008 vložila predloga za izvršbo pri Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu, Slovaška), ki jima je ugodilo z odločbama z dne 15. in 16. decembra 2008.

10 Po navedbah iz predložitvene odločbe sta zadevna izvršilna postopka ob vložitvi obravnavanega predloga za sprejetje predhodne odločbe še vedno potekala.

11 M. Tomášová je 9. julija 2010 proti Slovaški republiki vložila odškodninsko tožbo za znesek 2.000 EUR zaradi škode, ki je po njenih navedbah nastala, ker je Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu) kršilo pravo Unije s tem, da je v okviru navedenih postopkov ugodilo predlogoma za izvršbo na podlagi odločb, izdanih na podlagi nepoštene arbitražne klavzule in katerih predmet je izterjava terjatev, določenih na podlagi nepoštenega pogoja.

12 Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu) je s sodbo z dne 22. oktobra 2010 tožbo M. Tomášove zavrnilo kot neutemeljeno z obrazložitvijo, da ta ni izčrpala vseh pravnih sredstev, ki jih je imela na voljo, da zadevna izvršilna postopka še nista bila pravnomočno končana in da zato še ni mogoče šteti, da je nastala škoda, tako da naj bi bila navedena tožba vložena prezgodaj.

13 M. Tomášová je zoper navedeno sodbo vložila pritožbo.

14 Krajský súd v Prešove (regionalno sodišče v Prešovu, Slovaška) je z odločbo z dne 31. januarja 2012 navedeno sodbo razveljavilo in zadevo vrnilo v odločanje Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu).

15 Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu) je v teh okoliščinah prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali gre za resno kršitev prava Unije, če se v nasprotju s sodno prakso Sodišča Evropske unije v izvršilnem postopku, izvajanem na podlagi arbitražne odločbe, izterja znesek, ki izhaja iz nepoštenega pogoja?

2. Ali lahko odgovornost države članice zaradi kršitve prava [Unije] nastane, preden stranka v postopku izčrpa vsa pravna sredstva, ki jih ima na voljo v izvršilnem postopku v skladu s pravnim redom države članice; ali lahko glede na dejansko stanje navedena odgovornost države članice v tem primeru nastane, še preden se konča izvršilni postopek in preden tožeča stranka izčrpa možnost zahtevati vračilo neupravičeno plačanih zneskov?

3. Ali ravnanje organa, kakor ga je opisala tožeča stranka, v primeru pritrdilnega odgovora in ob upoštevanju dejanskega položaja, zlasti popolne pasivnosti tožeče stranke in neizčrpanosti vseh pravnih sredstev, ki jih omogoča pravo države članice, pomeni dovolj očitno in resno kršitev prava [Unije]?

4. Ali znesek, ki ga zahteva tožeča stranka, če je v obravnavanem primeru mogoče ugotoviti dovolj resno kršitev prava [Unije], ustreza škodi, za katero je odgovorna država članica; ali tako ugotovljena škoda lahko sovpada s poplačano terjatvijo, ki pomeni neupravičeno obogatitev?

5. Ali ima kondikcijski zahtevek kot pravno sredstvo prednost pred odškodninsko tožbo?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo, drugo in tretje vprašanje

16 Predložitveno sodišče s prvimi tremi vprašanji, ki jih je treba preučiti skupaj, v bistvu sprašuje, ali in pod katerimi pogoji kršitev prava Unije, ki izhaja iz sodne odločbe, izdane v postopku izvršbe na podlagi arbitražne odločbe, s katero je bilo ugodeno zahtevi za naložitev plačila terjatev na podlagi pogodbenega pogoja, ki ga je treba šteti za nepošten, pomeni „dovolj resno“ kršitev pravila prava Unije, da je mogoče uveljavljati nepogodbeno odgovornost zadevne države članice.

17 Navedeno sodišče v teh okoliščinah sprašuje, ali na to vpliva okoliščina, da ta izvršilni postopek ni končan, da je bila oseba, na katero se ta postopek nanaša, povsem pasivna in da ni izčrpala vseh pravnih sredstev, kakršno je kondikcijski zahtevek, ki jih ima na voljo v zadevnem pravnem redu.

18 V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča je načelo odgovornosti države za škodo, povzročeno posameznikom zaradi kršitev prava Unije, za katere odgovarja država, vsebovano v sistemu pogodb, na katerih temelji Unija (glej v tem smislu sodbe z dne 19. novembra 1991, Francovich in drugi, C-6/90 in C-9/90, točka 35; z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, točka 31, in z dne 14. marca 2013, Leth, C-420/11, EU:C:2013:166, točka 40).

19 To načelo velja za vse primere, ko država članica krši pravo Unije, in to ne glede na to, kateri državni organ je povzročil kršitev (glej v tem smislu sodbe z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 32; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 31; z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, točka 30, in z dne 25. novembra 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 46).

20 Navedeno načelo pod določenimi pogoji velja, tudi če zadevna kršitev izhaja iz odločbe nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji. Sodišče je – glede na pomembno vlogo, ki jo ima sodna veja oblasti pri varstvu pravic, ki za posameznike izhajajo iz pravil prava Unije, in okoliščino, da je sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, po svoji naravi zadnja instanca, pred katero lahko ti posamezniki uveljavljajo pravice, ki jim jih priznavajo ta pravila – ugotovilo, da bi bil polni učinek teh pravil ogrožen in varstvo teh pravic oslabljeno, če bi bilo izključeno, da se lahko posameznikom pod določenimi pogoji povrne škoda, ki je povzročena s kršitvijo prava Unije in je nastala zaradi odločbe nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji (glej v tem smislu sodbe z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točke od 32 do 36 in 59; z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, točka 31, in z dne 9. septembra 2015, Ferreira da Silva e Brito in drugi, C-160/14, EU:C:2015:565, točka 47).

21 Naloga predložitvenega sodišča je, da preveri, ali to velja za odločbi z dne 15. in 16. decembra 2008 iz postopka v glavni stvari.

22 Sicer pa je treba spomniti, da je Sodišče, kar zadeva pogoje za uveljavljanje odgovornosti države članice za škodo, ki nastane posameznikom zaradi kršitev prava Unije, ki se pripiše tej državi, večkrat razsodilo, da imajo oškodovanci pravico do odškodnine, če so izpolnjeni trije pogoji, in sicer, da je namen kršenega pravila prava Unije priznavanje pravic posameznikom, da je kršitev tega pravila dovolj resna in da obstaja neposredna vzročna zveza med to kršitvijo in škodo, povzročeno tem oškodovancem (glej med drugim sodbe z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 51; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 51, in z dne 14. marca 2013, Leth, C-420/11, EU:C:2013:166, točka 41).

23 Za odgovornost države članice za škodo, ki je povzročena z odločbo sodišča – ki odloča na zadnji stopnji – s katero je kršeno pravilo prava Unije, veljajo isti pogoji (glej sodbo z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 52).

24 Posebej glede drugega od pogojev, navedenih v točki 22 te sodbe, je treba navesti, da bi se ta odgovornost lahko vzpostavila samo v izjemnem primeru, ko bi nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, očitno kršilo pravo, ki se uporabi (glej sodbi z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 53, in z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, točki 32 in 42).

25 Za ugotovitev, ali obstaja dovolj resna kršitev prava Unije, je treba upoštevati vse okoliščine primera, ki ga obravnava nacionalno sodišče. Tako v skladu s sodno prakso Sodišča med okoliščine, ki jih je mogoče upoštevati v zvezi s tem, spadajo zlasti stopnja jasnosti in natančnosti kršenega pravila, obseg polja proste presoje, ki ga kršeno pravilo pušča nacionalnim organom, namernost ali nenamernost storjene kršitve ali povzročene škode, opravičljivost ali neopravičljivost morebitne napačne uporabe prava in okoliščina, da so lahko ravnanja institucije Unije prispevala k sprejetju ali ohranitvi nacionalnih ukrepov ali prakse, ki so v nasprotju s pravom Unije, ter neizpolnitev obveznosti zadevnega sodišča, da na podlagi člena 267, tretji odstavek, PDEU poda predlog za sprejetje predhodne odločbe (glej v tem smislu sodbe z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame, C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 56; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točki 54 in 55, in z dne 12. decembra 2006, Test Claimants in the FII Group Litigation, C-446/04, EU:C:2006:774, točka 213).

26 Kršitev prava Unije je vsekakor dovolj resna, kadar je bila storjena z očitnim neupoštevanjem sodne prakse Sodišča s področja (glej sodbe z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 56; z dne 12. decembra 2006, Test Claimants in the FII Group Litigation, C-446/04, EU:C:2006:774, točka 214, in z dne 25. novembra 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 52).

27 Če bi se glede spora o glavni stvari štelo, da je Okresný súd Prešov (okrajno sodišče v Prešovu) v odločbah z dne 15. in 16. decembra 2008 odločalo na zadnji stopnji, bi moralo torej to sodišče s tema odločbama dovolj resno kršiti pravo Unije s tem, da bi očitno kršilo določbe Direktive 93/13 ali sodno prakso Sodišča v zvezi s to direktivo.

28 V zvezi s tem je treba navesti, da v skladu s sodno prakso Sodišča sistem varstva potrošnikov, vzpostavljen z Direktivo 93/13, zajema možnost nacionalnega sodišča, da po uradni dolžnosti preizkusi nepoštenost pogoja (glej v tem smislu sodbe z dne 27. junija 2000, Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, točke 26, 28 in 29; z dne 21. novembra 2002, Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, točki 32 in 33, in z dne 26. oktobra 2006, Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, točki 27 in 28).

29 Resda je Sodišče v točki 38 sodbe z dne 26. oktobra 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675), priznalo, da bi lahko narava in pomen javnega interesa, na katerem temelji varstvo, ki ga potrošnikom zagotavlja Direktiva 93/13, upravičevala celo dolžnost nacionalnega sodišča, da po uradni dolžnosti preizkusi nepoštenost pogodbenega pogoja in tako izravna neravnovesje med potrošnikom in

prodajalcem ali ponudnikom. Vendar Sodišče v navedeni sodbi iz te ugotovitve ni izpeljalo nobene posledice, saj je odločalo o vprašanju, ali se potrošnik lahko sklicuje na ničnost dogovora o arbitraži šele pred nacionalnim sodiščem, pri katerem je vložena tožba zaradi razveljavitve arbitražne odločbe.

30 Sodišče je šele v sodbi z dne 4. junija 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, točka 32), jasno navedlo, da se vloga, ki jo pravo Unije daje nacionalnemu sodišču, ne omejuje zgolj na možnost, da se to sodišče izreče o morebitni nepoštenosti pogodbenega pogoja, ki spada na področje uporabe navedene direktive, ampak zajema tudi obveznost, da po uradni dolžnosti prouči to vprašanje, če ima na voljo za to potrebne pravne in dejanske elemente.

31 Tako je Sodišče od navedene sodbe dalje večkrat opozorilo na to obveznost nacionalnega sodišča (glej med drugim sodbe z dne 14. junija 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, točki 42 in 43; z dne 21. februarja 2013, Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, točka 22, in z dne 1. oktobra 2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, točka 41).

32 Sodišče je posebej razsodilo, da mora nacionalno sodišče, ki odloča o predlogu za izvršbo na podlagi pravnomočne arbitražne odločbe – če ima na voljo potrebne pravne in dejanske elemente – po uradni dolžnosti preizkusiti nepoštenost pogodbenih pogojev, na katerih temelji terjatev iz te odločbe, z vidika Direktive 93/13, kadar mora v skladu z notranjimi postopkovnimi pravili v podobnem izvršilnem postopku po uradni dolžnosti preizkusiti neskladnost teh klavzul z nacionalnimi pravili javnega reda (glej v tem smislu sodbo z dne 6. oktobra 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, točka 53; sklep z dne 16. novembra 2010, Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, točke 51, 53 in 54, in sodbo z dne 27. februarja 2014, Pohotovosť, C-470/12, EU:C:2014:101, točka 42).

33 Zato ni mogoče šteti, da nacionalno sodišče, ki pred izdajo sodbe z dne 4. junija 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350), ni po uradni dolžnosti preizkusilo nepoštenosti pogodbenega pogoja, ki spada na področje uporabe Direktive 93/13, čeprav je imelo na voljo za to potrebne pravne in dejanske elemente, očitno kršilo sodno prakso Sodišča s tega področja in s tem storilo dovolj resno kršitev prava Unije.

34 V obravnavanem primeru je treba ugotoviti, da sta bili odločbi z dne 15. in 16. decembra 2008, obravnavani v postopku v glavni stvari, izdani pred navedeno sodbo.

35 Zato ni treba presojati, ali okoliščina, da izvršilni postopek iz postopka v glavni stvari ni končan, da je bila oseba, na katero se ta postopek nanaša, povsem pasivna in da ni izčrpala vseh pravnih sredstev, kakršno je kondikcijski zahtevek, ki jih ima na voljo v zadevnem pravnem redu, vpliva na uveljavljanje odgovornost zadevne države članice za škodo, povzročeno posameznikom s kršitvami prava Unije, storjenimi s sodnimi odločbami, kakršni sta odločbi z dne 15. in 16. decembra 2008, obravnavani v postopku v glavni stvari.

36 V teh okoliščinah je treba na prvo, drugo in tretje vprašanje odgovoriti tako:

— Odgovornost države članice za škodo, povzročeno posameznikom s kršitvijo prava Unije, storjeno z odločbo nacionalnega sodišča, je mogoče uveljavljati, samo če je to odločbo izdalo sodišče te države članice, ki odloča na zadnji stopnji, kar mora glede spora o glavni stvari preveriti predložitveno sodišče. Če je tako, odločba nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, pomeni dovolj resno kršitev prava Unije, na podlagi katere je mogoče uveljavljati navedeno odgovornost, le če je navedeno sodišče s to odločbo očitno kršilo pravo, ki se uporablja, ali če do te kršitve pride kljub temu, da na tem področju obstaja ustaljena sodna praksa Sodišča.

— Ni mogoče šteti, da je nacionalno sodišče, ki pred izdajo sodbe z dne 4. junija 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350), v postopku izvršbe na podlagi arbitražne odločbe, s katero je bilo ugodeno zahtevi za plačilo terjatev na podlagi pogodbenega pogoja, ki ga je treba šteti za nepošten

v smislu Direktive 93/13, ni po uradni dolžnosti preizkusilo nepoštenosti tega pogoja, čeprav je imelo na voljo potrebne pravne in dejanske elemente, očitno kršilo sodno prakso Sodišča s tega področja in s tem storilo dovolj resno kršitev prava Unije.

Četrto in peto vprašanje

37 Predložitveno sodišče s četrtim in petim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali znesek škode, povzročene z morebitno kršitvijo prava Unije, ki se obravnava v postopku v glavni stvari, ustreza odškodnini, ki jo zahteva M. Tomášová, ali je lahko enaka znesku dejansko izterjane terjatve, in sicer znesku neupravičene obogatitve upravičenca iz arbitražne odločbe, ter ali je odškodninski zahtevek za povračilo te škode subsidiaren uveljavljanju kondikcijskega zahtevka.

38 V zvezi s tem je treba spomniti, da če so izpolnjeni pogoji za uveljavljanje odgovornosti države, o čemer odločijo nacionalna sodišča, mora država posledice povzročene škode odpraviti v okviru nacionalnega odškodninskega prava, pri čemer pogoji, določeni v nacionalni zakonodaji na področju povrnitve škode, ne smejo biti manj ugodni od pogojev za podobne zahtevke, ki zadevajo zgolj nacionalno pravo (načelo enakovrednosti), niti ne smejo biti oblikovani tako, da v praksi onemogočijo ali preveč otežijo pridobitev odškodnine (načelo učinkovitosti) (glej sodbe z dne 19. novembra 1991, Francovich in drugi, C-6/90 in C-9/90, EU:C:1991:428, točka 42; z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 58; z dne 24. marca 2009, Danske Slagterier, C-445/06, EU:C:2009:178, točka 31; z dne 25. novembra 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 62, in z dne 9. septembra 2015, Ferreira da Silva e Brito in drugi, C-160/14, EU:C:2015:565, točka 50).

39 Iz navedenega izhaja, da so pravila v zvezi z oceno škode, povzročene s kršitvijo prava Unije, določena z nacionalnim pravom posamezne države članice, pri čemer morajo nacionalne ureditve, ki določajo ta pravila, upoštevati načeli enakovrednosti in učinkovitosti.

40 Enako velja glede razmerja med zahtevkom za povračilo take škode in drugimi morebitnimi pravnimi sredstvi, določenimi v pravnem redu zadevne države članice, kakršen je kondikcijski zahtevek.

41 V teh okoliščinah je treba na četrto in peto vprašanje odgovoriti, da so pravila v zvezi s povračilom škode, povzročene s kršitvijo prava Unije, kakršna so pravila o oceni te škode ali o razmerju med zahtevkom za povračilo te škode in drugimi pravnimi sredstvi, ki so morda na voljo, določena v nacionalnem pravu posamezne države članice, spoštovati pa se morata načeli enakovrednosti in učinkovitosti.

Stroški

42 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

1. **Odgovornost države članice za škodo, povzročeno posameznikom s kršitvijo prava Unije, storjeno z odločbo nacionalnega sodišča, je mogoče uveljavljati, samo če je to odločbo izdalo sodišče te države članice, ki odloča na zadnji stopnji, kar mora glede spora o glavni stvari preveriti predložitveno sodišče. Če je tako, odločba nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, pomeni dovolj resno kršitev prava Unije, na podlagi katere je mogoče uveljavljati navedeno odgovornost, le če je navedeno sodišče s to odločbo očitno kršilo pravo, ki se uporablja, ali če do te kršitve pride kljub temu, da na tem področju obstaja ustaljena sodna praksa Sodišča.**

Ni mogoče šteti, da je nacionalno sodišče, ki pred izdajo sodbe z dne 4. junija 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350), v postopku izvršbe na podlagi arbitražne odločbe, s katero je bilo ugodeno zahtevi za plačilo terjatev na podlagi pogodbenega pogoja, ki ga je treba šteti za nepošten v smislu Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, ni po uradni dolžnosti preizkusilo nepoštenosti tega pogoja, čeprav je imelo na voljo potrebne pravne in dejanske elemente, očitno kršilo sodno prakso Sodišča s tega področja in s tem storilo dovolj resno kršitev prava Unije.

2. **Pravila v zvezi s povračilom škode, povzročene s kršitvijo prava Unije, kakršna so pravila o oceni te škode ali o razmerju med zahtevkom za povračilo te škode in drugimi pravnimi sredstvi, ki so morda na voljo, so določena v nacionalnem pravu posamezne države članice, spoštovati pa se morata načeli enakovrednosti in učinkovitosti.**

Podpisi